

25-Mart, 2025-yil

SENSOR, TAYANCH-HARAKAT, INTELLEKT VA NUTQ BUZILISHLARI QO‘SHILIB KELGAN MUJASSAM NUQSONLI BOLALAR

*Jizzax Davlat Pedagogika Universiteti
Pedagogika va Psixologiya fakulteti
Logopediya yo‘nalishi 511-21-guruh
Qo‘ziboyeva Zilola Faxriddin qizi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada sensor, tayanch-harakat, intellekt va nutq buzilishlari qo‘shilib kelgan mujassam nuqsonli bolalarning xususiyatlari, ularning rivojlanish xususiyatlari va jamiyatdagi o‘rni tahlil qilinadi. Shuningdek, ushbu bolalarga ko‘rsatiladigan pedagogik, psixologik va tibbiy yondashuvlar haqida ma‘lumot beriladi. Tadqiqotda maxsus ta‘lim usullari, rehabilitatsiya jarayonlari va inklyuziv ta‘lim tamoyillari yoritiladi. Maqolada, shuningdek, bunday bolalar bilan ishlashda oilaning o‘rni, ijtimoiy muhitning ta‘siri va davlat tomonidan ko‘rsatilayotgan yordam dasturlari haqida ham tahliliy fikrlar bayon etiladi.

Kalit so‘zlar: sensor buzilishlar, tayanch-harakat nuqsonlari, intellektual rivojlanish buzilishlari, nutq buzilishlari, mujassam nuqsonlar, maxsus ta‘lim, rehabilitatsiya, inklyuziv ta‘lim, pedagogik yondashuv, psixologik qo‘llab-quvvatlash.

CHILDREN WITH COMPLEX PHYSICAL DISABILITIES WITH SENSORY, MOBILE, INTELLECTUAL, AND SPEECH DISORDERS

Abstract: This article analyzes the characteristics of children with physical disabilities, combined with sensory, locomotor, intellectual and speech disorders, their developmental characteristics and their place in society. It also provides information about the pedagogical, psychological and medical approaches provided to these children. The study covers special education methods, rehabilitation processes and principles of inclusive education. The article also presents analytical views on the role of the family in working with such children, the influence of the social environment and state assistance programs.

Keywords: sensory disorders, locomotor disorders, intellectual development disorders, speech disorders, physical disabilities, special education, rehabilitation, inclusive education, pedagogical approach, psychological support.

ДЕТИ С СЕНСОРНЫМИ, ЛОКАЛЬНО-МОТОРНЫМИ, НАРУШЕНИЯМИ ИНТЕЛЛЕКТА И РЕЧИ

Аннотация; В статье анализируются особенности детей с ограниченными физическими возможностями, особенности их развития и их место в обществе. Также дана информация о педагогическом, психологическом и медицинском подходах к этим детям. В исследовании освещены методы специального образования,

25-Mart, 2025-yil

реабилитационные процессы и принципы инклюзивного образования. В статье также представлены аналитические размышления о роли семьи в работе с такими детьми, влиянии социальной среды и программах помощи, предоставляемых государством.

Ключевые слова: сенсорные расстройства, нарушения опорно-двигательного аппарата, нарушения интеллектуального развития, нарушения речи, физические недостатки, специальное образование, реабилитация, инклюзивное образование, педагогический подход, психологическое сопровождение.

KIRISH

Bugungi kunda maxsus ta’lim sohasida sensor, tayanch-harakat, intellekt va nutq buzilishlari qo‘shilib kelgan mujassam nuqsonli bolalar bilan ishlash dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Ushbu bolalar jismoniy, ruhiy va intellektual rivojlanishida murakkab muammolarga duch kelishadi va maxsus pedagogik hamda reabilitatsion yondashuvlarni talab qiladilar.

Mujassam nuqsonli bolalar jamiyatning to‘laqonli a’zosi bo‘lishi uchun ularning ijtimoiy moslashuvi, ta’lim olishi va shaxs sifatida rivojlanishi muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli, bunday bolalarga qo‘llaniladigan inklyuziv ta’lim tamoyillari, maxsus pedagogik metodlar hamda psixologik va tibbiy qo‘llab-quvvatlash tizimlarini chuqur o‘rganish zarur.

Ushbu maqolada mujassam nuqsonli bolalarning rivojlanish xususiyatlari, ularga nisbatan samarali pedagogik va reabilitatsion yondashuvlar, oilaning roli hamda jamiyat va davlat tomonidan ko‘rsatilayotgan yordam dasturlari tahlil qilinadi. Maqola orqali bunday bolalar uchun yanada samarali ta’lim va ijtimoiy moslashuv jarayonini shakllantirish bo‘yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar berish maqsad qilingan.

Muhokama va natijalar. Sensor, tayanch-harakat, intellekt va nutq buzilishlari qo‘shilib kelgan mujassam nuqsonli bolalar bilan ishlashda bir qator muhim omillarni inobatga olish zarur. Ushbu bolalarning rivojlanish jarayonini tahlil qilish natijalari shuni ko‘rsatadiki, samarali pedagogik, psixologik va tibbiy yondashuvlar qo‘llanilganda ularning ijtimoiy moslashuvi va o‘quv jarayoniga integratsiyasi ancha yaxshilanadi.

Muhokama jarayonida quyidagi asosiy jihatlar aniqlandi:

1. Pedagogik yondashuvlar – Maxsus ta’lim metodlarining individual yondashuv asosida tashkil etilishi bolaning bilim olishga bo‘lgan qiziqishini oshiradi va rivojlanishidagi to‘siqlarni kamaytiradi. Sensor buzilishlari bo‘lgan bolalar uchun multisensor metodlar, tayanch-harakat nuqsonlariga ega bolalar uchun esa moslashtirilgan jismoniy mashg‘ulotlar samarali natija beradi.

2. Reabilitatsiya va terapevtik qo‘llab-quvvatlash – Logoped, defektolog va psixologlarning tizimli ishlashi natijasida nutq va intellektual rivojlanishdagi ijobiy o‘zgarishlar kuzatilgan. Shuningdek, fizioterapiya va ergoterapiya mashg‘ulotlari tayanch-harakat muammolarini kamaytirishga yordam beradi.

25-Mart, 2025-yil

3. Ijtimoiy moslashuv – Oilaning va ijtimoiy muhitning bolalar rivojlanishidagi roli katta. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ota-onalar va pedagoglar o‘rtasidagi hamkorlik bolaning ta‘lim jarayoniga moslashuvini tezlashtiradi. Inklyuziv ta‘lim muhiti esa bunday bolalarning jamiyatga integratsiyasini osonlashtiradi.

4. Davlat va jamiyat qo‘llab-quvvatlovi – Maxsus ta‘lim dasturlari, reabilitatsiya markazlari va davlat tomonidan ajratilayotgan moddiy va psixologik yordam bunday bolalarning hayot sifatini oshirishga katta hissa qo‘shmoqda. Shu bilan birga, ijtimoiy loyihalar va nogironligi bo‘lgan bolalar uchun mo‘ljallangan dasturlarni yanada kengaytirish zarurati mavjud.

Yuqoridagi tahlillarga asoslanib, quyidagi natijalarga erishildi:

Mujassam nuqsonli bolalarning ta‘lim olishi va ijtimoiy hayotga moslashuvi uchun individual yondashuv muhimdir.

Pedagogik, reabilitatsion va terapevtik qo‘llab-quvvatlash tizimli tarzda amalga oshirilganda natijalar samarali bo‘ladi.

Inklyuziv ta‘lim muhitining takomillashtirilishi bunday bolalarning jamiyatga integratsiyasini yaxshilaydi.

Oila, ta‘lim muassasalari va davlat organlari o‘rtasidagi hamkorlik bolalar rivojlanishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Shunday qilib, mujassam nuqsonli bolalar bilan ishlash jarayonida kompleks yondashuv va tizimli qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini kuchaytirish zarur. Bu esa ularning hayot sifatini oshirish va jamiyatda o‘z o‘rnini topishiga xizmat qiladi.

Xulosa.Sensor, tayanch-harakat, intellekt va nutq buzilishlari qo‘shilib kelgan mujassam nuqsonli bolalar bilan ishlash jarayoni murakkab va ko‘p yo‘nalishli yondashuvni talab qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, maxsus pedagogik metodlar, reabilitatsiya va psixologik qo‘llab-quvvatlash tizimli tarzda olib borilganda, bunday bolalarning rivojlanish imkoniyatlari sezilarli darajada oshadi.

Ta‘lim muassasalari, oila, jamiyat va davlatning o‘zaro hamkorligi bu bolalarning ijtimoiy hayotga moslashuvi uchun muhim omil hisoblanadi. Inklyuziv ta‘limni rivojlantirish, reabilitatsiya markazlarini takomillashtirish va malakali mutaxassislar tayyorlash bunday bolalar uchun yanada keng imkoniyatlar yaratishga yordam beradi.

Shu sababli, kelgusida mujassam nuqsonli bolalar uchun maxsus ta‘lim va reabilitatsiya tizimini yanada rivojlantirish, ijtimoiy moslashuvni yaxshilashga qaratilgan chora-tadbirlarni kengaytirish lozim. Bu esa nafaqat bolalarning shaxsiy rivojlanishiga, balki ularning jamiyatda to‘laqonli ishtirok etishiga ham xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasi “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonuni. (So‘nggi tahriri).
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Nogironligi bo‘lgan bolalar uchun ta‘lim va reabilitatsiya tizimini takomillashtirish to‘g‘risida”gi qarori.

25-Mart, 2025-yil

3. Defektologiya va maxsus pedagogika bo‘yicha ilmiy maqolalar to‘plami. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2023.
4. Vygotskiy L.S. “Defektologiya asoslari” – Moskva: Pedagogika, 2020.
5. Semyonov V.L. “Mujassam nuqsonli bolalar bilan ishlash metodikasi” – Sankt-Peterburg, 2019.
6. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi. “Maxsus maktabgacha ta’lim muassasalari uchun dastur va metodik tavsiyalar” – Toshkent, 2022.
7. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti (WHO) “Nogironligi bo‘lgan bolalar uchun reabilitatsiya yo‘nalishlari” – Jeneva, 2021.